

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากทัศนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้การเป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและหรือการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง จำนวน 40 คน ร่วมกับการสังเกตในพื้นที่วิจัยอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสรุปผล อภิปรายผล และกำหนดข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยดำเนินการสรุปผลการวิจัยตามผลการสัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคชุมชน และนักท่องเที่ยว ดังนี้

1. ผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน สรุปได้ดังนี้

ประเด็นความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีความหลากหลายทางชีวภาพเพราะมีองค์ประกอบในระบบนิเวศอย่างสมดุล ทั้งด้านป่าไม้ พันธุ์พืช สมุนไพร และสัตว์ป่านานาชนิด การดำเนินงานของอุทยานฯ มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรในแนวเขตป่าให้ยั่งยืน คงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ส่วนวัตถุประสงค์รองลงมาคือการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เวลาเจ้าหน้าที่ออกไปลาดตระเวนแล้วเจอสัตว์หรือพันธุ์ไม้แปลก ๆ ก็จะมีการเก็บข้อมูลทางวิชาการไว้ด้วย

การอนุรักษ์ป่ามีทั้งการป้องกันและการบำรุงรักษา โดยรักษาให้ปริมาณของป่าไม้คงอยู่ไม่ถูกทำลายไปมากกว่านี้และปลูกเสริมเข้าไปทดแทน ซึ่งเจ้าหน้าที่จะลาดตระเวนเพื่อเฝ้าระวังไม่ให้มีการลักลอบเผาไร่ เผาป่า และตัดไม้ ส่วนการอนุรักษ์สัตว์ป่าโดยเฉพาะปัญหาการล่าช้างและช้างถูกทำร้ายจากการเข้าไปในพื้นที่ของชาวบ้าน โดยขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการช่วยกันอนุรักษ์ช้างและสัตว์ป่าอื่น ๆ สำหรับปัญหาไฟป่าเจ้าหน้าที่ได้จัดทำแนวกันไฟร่วมกับ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านที่อยู่ติดกับเขตป่า และได้กำหนดแนวเขตพื้นที่ระหว่างป่ากับชุมชนไว้อย่างชัดเจน แต่เนื่องจากชุมชนมีการขยายจำนวนคนเพิ่มขึ้นจึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น

ประเด็นความเหมาะสมในการเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ

พื้นที่ป่าเป็นเขตรอยต่อระหว่างภาคเหนือกับภาคใต้จึงทำให้มีความโดดเด่นและมีความหลากหลายของพันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์ป่า พันธุ์ไม้หายาก ความโดดเด่นที่รองลงมาคือกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว เพราะมีทะเลหมอกที่บริเวณพะเนินทุ่งและมีธรรมชาติที่สวยงาม ทำให้อุทยานแห่งชาติแก่ง

กระจางมีความเหมาะสมในการเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติในชื่อของผืนป่าแก่งกระจาน ซึ่งเป็นการรวมผืนป่ากลุ่มตะวันตกตอนล่างของจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และ ประจวบคีรีขันธ์เข้าด้วยกัน

ประเด็นแนวทาง/กิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสร้างสรรค์

อุทยานฯ ได้จัดตั้งศูนย์เพื่ออำนวยความสะดวกขึ้นตามจุดต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยว มีการฉายวิดีโอทัศน์เกี่ยวกับอุทยานฯ และให้ข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ โดยนักท่องเที่ยวยังสามารถทำกิจกรรมด้านอนุรักษ์ เช่น การทำโป่งให้กับสัตว์ป่า การดูแลการปลูกป่า การปลูกพืชอาหารช้าง การทำฝาย และช่วยกันรักษาความสะอาดโดยทิ้งขยะในถุงดำที่เจ้าหน้าที่แจกให้เพื่อใส่ขยะที่นำขึ้นไปบนเขาพะเนินทุ่งกลับมาทางด้านล่าง ซึ่งอุทยานฯ จะเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติมากกว่าใช้การประชาสัมพันธ์ด้วยป้ายหรือโบรชัวร์

นักท่องเที่ยวยังสามารถศึกษาธรรมชาติพร้อมได้รับความรู้จากเส้นทางศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมเดินป่า ดูนก ดูผีเสื้อ ซึ่งได้มีการจัดทำป้ายบอกชื่อของพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ติดไว้ให้นักท่องเที่ยวศึกษาข้อมูลได้ด้วยตนเองกรณีที่ไม่มีเจ้าหน้าที่บรรยาย และมีฝายนันทนาการสำหรับให้บริการและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ ตลอดจนมีกิจกรรมค่ายสื่อความหมายธรรมชาติสำหรับนักเรียนนักศึกษาที่สนใจ

ประเด็นการบริหารจัดการอุทยานให้เกิดประสิทธิผล

อุทยานฯ มีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประมง เขื่อน ไฟฟ้า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม สนับสนุนงบประมาณ และร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาโดยตลอด เช่น โครงการเพาะเมล็ดพันธุ์วันพ่อ ปลูกต่อวันแม่ ดูแลต่อวันสมเด็จพระเจ้า รวมทั้งความร่วมมือกับองค์กรเอกชนด้านการวิจัยและงานด้านอนุรักษ์สัตว์ป่า ส่วนงานด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ปรับปรุงบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว พื้นที่ศึกษาธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมาย และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว จะใช้รายได้จากการท่องเที่ยว บ้านพักของอุทยานฯ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้กับนักท่องเที่ยวแต่ ถ้าเป็นที่บ้านกร่างหรือพะเนินทุ่งจะมีแต่ลานสำหรับกางเต็นท์ ไฟฟ้าปั่น และห้องน้ำไว้บริการ

เจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ ได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นจากที่ผ่านมาแต่ก็ยังไม่มีความยุติธรรมสำหรับคนที่เป็นลูกจ้างรายปี ในขณะที่ต้องทำงานเสี่ยงอันตรายจากการปะทะกับกลุ่มที่ลักลอบเข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์ป่า จำนวนคนก็ไม่เพียงพอต่อการดูแลจัดการพื้นที่เมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดที่รับผิดชอบ โดยเจ้าหน้าที่ที่ออกลาดตระเวนจะได้รับการฝึกทบทวนด้านอาวุธ ได้รับความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ป่าไม้ และวิธีการดำรงชีวิตในป่า ส่วนเจ้าหน้าที่บริการหรือนันทนาการสื่อความหมายจะได้รับการอบรมการให้บริการที่ดีและวิธีการพูดสื่อความหมายกับนักท่องเที่ยว สำหรับด้านการพัฒนาระบบการจัดการนั้นตัวแทนแต่ละหน่วยจะประชุมกันทุกเดือน เพื่อนำเสนอปัญหาหรือแนวทางการบริหารงานในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอุทยานฯ ที่มาจากกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและมีบทบาทในพื้นที่เข้ามาร่วมการประชุมด้วย

ประเด็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

อุทยานฯ ได้รับความร่วมมือจากชุมชนที่อยู่โดยรอบบริเวณในระดับหนึ่ง ซึ่งบางส่วนยังต้องพึ่งพาทรัพยากรภายในพื้นที่ป่า อุทยานฯ จึงอนุโลมให้ชาวบ้านสามารถนำผลผลิตของป่าบางประเภทออกไปใช้เพื่อการรับประทานในครัวเรือนได้ เช่น หน่อไม้ เห็ด และได้สื่อสารกับชุมชนเพื่อให้เห็นความสำคัญของป่าและผลกระทบจากการบุกรุกและล่าสัตว์ป่า และสนับสนุนให้ประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำประมงหรือให้บริการเรือท่องเที่ยว รวมทั้งเชิญชวนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเป็นราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสปท.) การทำกิจกรรมปลูกป่า สร้างฝายในวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

ประเด็นอาสาสมัครและบำเพ็ญประโยชน์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

นักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ต้องการบำเพ็ญประโยชน์ทางอุทยานฯ ก็จะจัดกิจกรรมและพื้นที่ในการทำโปง ฝาย ทำความสะอาด หรือตัดหญ้าตามความเหมาะสม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีก็ได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมปลูกป่า ปลูกพืชให้ช้าง เป็นโครงการที่ต่อเนื่องโดยเริ่มจากการเพาะเมล็ดพันธุ์วันพ้อ ปลูกต่อวันแม่ ดูแลวันสมเด็จพระย่า ภาคเอกชน เช่น บริษัทกระทิงแดงก็ได้เข้ามาทำฝาย ปลูกป่า สนับสนุนด้านงบประมาณอย่างต่อเนื่อง มีสมาชิกของชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมคนรักแม่น้ำเพชรบุรีเข้ามาช่วยทำฝายเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในหน่วยและเป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์ ชมรมท่องเที่ยวแม่น้ำเพชรบุรีและผืนป่าแก่งกระจาน ช่วยดูแลในเรื่องการจัดระเบียบของรีสอร์ท เป็นต้น ถ้าเป็นช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากทาง อบต. ก็จะส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม

บริเวณโปงลี้จะเป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวบ้านได้ เช่น การทอผ้า ตำข้าว แต่ในปัจจุบันได้รับวัฒนธรรมของคนเมืองไปใช้มากขึ้นทำให้หลายคนหันมาสวมกางเกงยีนส์แทนชุดกะเหรี่ยง และขับมอเตอร์ไซด์ ทั้งนี้อุทยานฯ ไม่ได้เป็นผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมด้านวัฒนธรรมโดยตรงแต่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่ดำเนินการ เช่น อบต. หรืออำเภอ

ประเด็นคุณค่าด้านเศรษฐกิจ

ถ้าภาครัฐเข้ามาช่วยส่งเสริมด้านอาชีพให้พวกเขา มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ปัญหาการนำของป่าหรือล่าสัตว์ป่าเพื่อขายก็น่าจะหมดไปได้ ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างออกไปถ้าเป็นผู้ที่ค่อนข้างมีฐานะจะทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น บ้านพัก รถยนต์/เรือรับจ้างนำเที่ยว ร้านอาหาร บริการล่องแก่ง ซึ่งเป็นรายได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวอุทยานฯ ด้านสินค้า OTOP ที่นำมาจำหน่ายส่วนมากจะเป็นของ อบต. หรือชาวกะเหรี่ยง เป็นสินค้าประเภทผ้าทอมือ กระดาษใบสับปะรด เป็นต้น นอกจากนี้บริษัทกระทิงแดงยังได้เข้ามาสนับสนุนการทำฟาร์มตัวอย่างที่ชุมชนโปงลี้บางกลอย เช่น การทำนาขั้นบันได ปลูกข้าวโพด เลี้ยงแกะ ปลูกพืช ปลูกไม้ไผ่ร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องล่าสัตว์

2. ผลการสัมภาษณ์กลุ่มภาครัฐอื่น สรุปได้ดังนี้

ประเด็นความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานยังคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด โดยมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าทั้งการปลูกป่าและฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่จะได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติตน เช่น ห้ามรบกวนสัตว์ ห้ามส่งเสียงดัง ห้ามนำพันธุ์พืชต่างถิ่นเข้าไปปลูก ห้ามนำทรัพยากรธรรมชาติออกมานอกพื้นที่ เป็นต้น ส่วนปัญหาด้านสัตว์ป่าเกิดจากการที่ช้างออกมาหาอาหารในพื้นที่ของชาวบ้านบริเวณป่าเต็ง และการลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ป่าเพื่อขายให้กับพวกนายทุน ปัญหาด้านไฟป่าจะมีหน่วยงานด้านการอนุรักษ์และป้องกันไฟไหม้ป่ารับผิดชอบโดยตรง และยังได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านช่วยกันเป็นหูเป็นตาให้ด้วย และจากปัญหาภัยแล้งส่งผลกระทบต่อสภาพผืนป่าเกิดความไม่อุดมสมบูรณ์ในบางช่วง

ประเด็นความเหมาะสมในการเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ

สภาพของผืนป่าโดยรวมค่อนข้างมีความสมบูรณ์ มีความโดดเด่นในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพให้ศึกษาอย่างมากทั้งพันธุ์พืชและสัตว์ป่านานาชนิด ทำให้ค่อนข้างมีความพร้อมที่จะเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ แต่การเป็นมรดกโลกอาจก่อให้เกิดผลเสียได้กรณีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จนทำให้ป่าถูกทำลายมากขึ้น สัตว์ป่าได้รับการรบกวนมากขึ้น การเป็นมรดกโลกอาจทำให้ได้ชื่อเสียงและความภาคภูมิใจ แต่อาจไม่เกิดประโยชน์อะไรต่อชุมชนในพื้นที่เพราะพวกเขาช่วยกันดูแลรักษาป่ากันมาเป็นเวลานานแล้ว

ประเด็นแนวทาง/กิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสร้างสรรค์

พื้นที่ป่าแก่งกระจานมีสิ่งต่าง ๆ ให้ศึกษาเรียนรู้มากมาย เช่น พันธุ์ไม้ สัตว์ป่า และระบบนิเวศ นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวในลำน้ำเพชรเพื่อเรียนรู้ธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน สำหรับกิจกรรมดูนกจะมีเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่มีความรู้จากชมรมดูนกมาให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ก็ได้สนับสนุนให้อุทยานฯ เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ เช่น ดูนก ฝึลือ ดูทะเลหมอก โดยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ Go green คือ การท่องเที่ยวที่ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่และการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นการบริหารจัดการอุทยานให้เกิดประสิทธิผล

อุทยานฯ จะให้บริการนักท่องเที่ยวด้านบ้านพัก เต็นท์และลานกางเต็นท์ ส่วนโฮมสเตย์ของชาวบ้านจะอยู่นอกเขตอุทยานฯ การสร้างถนนสำหรับเจ้าหน้าที่ใช้ในการลาดตระเวนหรือให้นักท่องเที่ยวใช้ศึกษาธรรมชาติควรคงความเป็นตามธรรมชาติ ไม่ควรลาดยาง สำหรับคนที่จะมาทำงานด้านดูแลรักษาป่าและสัตว์ป่าต้องมีใจรักในงานด้านนี้อย่างแท้จริง เพราะได้ค่าตอบแทนน้อยแต่ต้องรับผิดชอบงานมากและเสี่ยงอันตรายด้วย ในการพัฒนาระบบการจัดการให้เกิดความยั่งยืนนั้นควรให้ชุมชนที่อยู่ติดพื้นที่อุทยานฯ ทั้งหมด รวมถึงหน่วยงานในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการดูแลไม่ใช่เป็นแค่กรรมการ ควรได้รับการประสานงานและทราบข้อมูลต่าง ๆ ด้วย ในขณะที่ชุมชนเองก็ต้องไม่ไปรบกวนธรรมชาติ ไม่บุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม

ประเด็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

หน่วยงานภาครัฐอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดเพชรบุรี ได้ดำเนินงานโดยให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม เช่น จัดตั้งกลุ่มชาวบ้านเพื่อฝึกอบรมเป็นราษฎรอาสาสมัคร

พิทักษ์ป่า (รสบท.) การดึงชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ผ่านชมรมธุรกิจท่องเที่ยว แก่งกระจานลุ่มน้ำเพชร ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์และรักษาป่า มีกิจกรรมให้ร่วมกันปลูกต้นไม้ ปลูกต้นไม้เฉพาะในวันสำคัญต่าง ๆ เท่านั้น ช่วยกันปลูกต้นไม้และเก็บขยะที่อยู่ตามถนนหรือขยะที่อยู่ในสายน้ำ ช่วงวันหยุดเทศกาลหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ก็จะไปช่วยดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวที่เล่นน้ำหรือนั่งเรือชมทิวทัศน์ในลำน้ำ

โปรแกรมอาสาสมัครและบำเพ็ญประโยชน์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

กิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น โครงการร้อยใจรักพิทักษ์สายน้ำเพชร เป็นกิจกรรมการแข่งขันแรลลี่เรือยาง มีฐานกิจกรรมต่าง ๆ และการเพาะพันธุ์กล้าไม้สำหรับอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน นอกจากนี้ทาง ททท. ยังได้ร่วมกับชมรมผู้ประกอบการให้ช่วยประชาสัมพันธ์ไปยังนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มที่เข้ามาใช้สถานที่ในการจัดประชุมสัมมนาได้ทำกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

ประเด็นการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณโป่งลึกบางกลอยเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงและกะเหรี่ยง พวกเขามีประเพณีข้าวห่อกะเหรี่ยง การผูกข้อมือเรียกขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีประจำปี กลางคืนจะมีงานรำวงแบบชาวบ้าน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปร่วมประเพณีนี้ได้แต่ไม่มีที่พักให้ต้องกลับออกมาพักข้างนอก อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชุมชนกลุ่มนี้ยังไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากนัก จึงยังไม่เอื้อต่อการเข้าไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่าที่ควร

ประเด็นคุณค่าด้านเศรษฐกิจ

สินค้าหลักของแก่งกระจานคือปลาที่มีการนำมาแปรรูปแต่ยังต้องได้รับการส่งเสริมด้านการพัฒนาเป็นสินค้า OTOP หรือเป็นของฝากจากการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ สินค้าที่ระลึกที่ขายดีจะเป็นเสื้อยืดซึ่งไม่ใช่สินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการทำตามกระแสโดยไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืนหรือผลกระทบในอนาคต บางหมู่บ้านมีโฮมสเตย์แต่พื้นที่นั้นไม่ได้เป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวจึงทำให้ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวไปพัก คนในชุมชนบางส่วนได้เปลี่ยนจากอาชีพทำไร่ไปทำอาชีพเกี่ยวกับการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร รีสอร์ท บ้านพัก กลุ่มที่มีอาชีพหาปลาเวลากลางคืนก็มารับจ้างนักท่องเที่ยวในเวลากลางวัน เช่น ขับรถรับจ้าง บริการเรือล่องในแก่งกระจาน เป็นต้น และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเข้าไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานฯ ซึ่งมีร้านค้าหรือร้านอาหารไว้บริการอยู่แล้วทำให้ไม่เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนเท่าที่ควร

ปัจจุบัน อบต.แก่งกระจานได้ร่วมกับอุทยานฯ ดำเนินโครงการเพาะพันธุ์ปลาหน้าบ้าน เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการทำเกษตรในพืชเศรษฐกิจ เช่น สับปะรด มะนาว กล้วยน้ำว่า ทำให้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาและปลูกพืชได้

3. ผลการสัมภาษณ์กลุ่มชุมชน สรุปได้ดังนี้

ประเด็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้ประกอบการรีสอร์ทที่ได้เชิญชวนให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม เช่น แรลลี่เรือยางพิทักษ์ ใจรักษาแม่น้ำเพชร นอกจากนั้นชุมชนยังให้ความร่วมมือในการปลูกป่า/ปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา มีการปลูกป่าชุมชนเป็นประจำทุกปี เข้าร่วมกิจกรรมของทางอำเภอและ จังหวัดในโครงการปลูกกล้วยให้ช้าง ปลูกไม้ไผ่ ฝึกอบรมเรื่องการดับไฟที่หน่วยงานภาครัฐจัด

ประเด็นคุณค่าด้านสังคม วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของอุทยาน แห่งชาติแก่งกระจาน

ชุมชนที่เป็นทางผ่านไปยังแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานฯ เป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้กองทุนแม่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี ของท้องถิ่นของชนเผ่ากะเหรี่ยง เป็นต้น แต่ไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลประเพณีประจำท้องถิ่น บางครั้งก็มีนักท่องเที่ยวเข้าไปร่วมกิจกรรมประเพณีบ้าง รวมถึงสามารถท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้เกี่ยวกับการทำน้ำตาลมะพร้าว การปลูกส้มโอ การทำขนมไทย การทำเกลือสปา การปลูกตาลโตนด และการทำน้ำตาลโตนดที่มีการสาธิตขั้นตอนการทำให้นักท่องเที่ยวได้ชม

ประเด็นคุณค่าด้านเศรษฐกิจ

เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐได้เคยอบรมวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้กับชุมชน เช่น สับปะรดกวน น้ำผลไม้ แต่ชุมชนต้องหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้ากันเองทำให้บางชุมชนไม่ได้ ดำเนินงานต่อ ในขณะที่คนในชุมชนบางส่วนได้หันไปทำอาชีพให้บริการเรือรับจ้างนำเที่ยวชมเขื่อน หรือล่องแก่งในลำน้ำเพชร ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่อุทยานฯ

ประเด็นคุณค่าด้านการจัดการ

ผู้ประกอบการรีสอร์ทได้แนะนำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมสวนทุเรียน สวนเงาะ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงเกษตรและได้เลือกซื้อผลผลิตโดยตรงจากสวน ในช่วง เทศกาลหรือวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวพร้อมกันจำนวนมากอาจเกิดความไม่พร้อมใน การให้บริการ เช่น ที่พัก รถรับจ้าง และอุทยานฯ ควรปรับปรุงถนนหนทางให้เดินทางได้สะดวก มี ป้ายบอกทางไปแหล่งท่องเที่ยวชัดเจน และมีจุดบริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น อย่างไรก็ตาม พบว่ามีรีสอร์ทบางแห่งที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม และภาครัฐเองก็ยังไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังด้วย นอกจากนี้ชุมชนยังร่วมเป็นอาสาสมัครเครือข่ายเฝ้าระวัง เรื่องไฟป่าให้กับทางอุทยานฯ และชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว โดยไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำ

4. ผลการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

ประเด็นเหตุจูงใจในการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

อุทยานฯ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่งดงามมาก นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่นิยมไปเที่ยวบนเขาพะเนินทุ่งเพราะบรรยากาศดี มีทะเลหมอกที่สวยงาม และยังคงไว้ซึ่ง ความเป็นธรรมชาติเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การล่องเรือในเขื่อน เล่นน้ำตก ดูผีเสื้อ ดูนก ปลูกป่า ทำฝาย ทำโปง ปลูกกล้วยให้ช้าง

ประเด็นกิจกรรมการเรียนรู้ทางธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติจะได้รับความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ฝึเสื่อ และนกชนิดต่าง ๆ ถ้าทำกิจกรรมปลูกต้นไม้ ปลูกพืชอาหารสัตว์ ทำฝาย ทำโปง ก็จะได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีการเตรียมต้นกล้า วิธีการทำฝาย ทำโปง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และเห็นคุณค่าของป่ามากกว่าการบริจาคเงินให้อุทยานฯ ไปดำเนินการเอง

ประเด็นคุณค่าด้านสังคม วัฒนธรรม การจัดการด้านเศรษฐกิจในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ชุมชนถือเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่ได้ แต่ทั้งนี้ก็ควรมีการกำหนดบทลงโทษที่รุนแรง การควบคุมการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และอัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอก็จะทำให้ปัญหาการล่าช้างลดลง รวมถึงปัญหาการก่อสร้างร้านอาหารหรือที่พักของเอกชนริมเขื่อน ถ้าไม่มีมาตรการควบคุมที่เคร่งครัดอาจทำให้มีการก่อสร้างต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ด้านกิจกรรมประเพณีของท้องถิ่นนั้นนักท่องเที่ยวจะไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมนัก เพราะส่วนใหญ่จะไปตามแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานฯ มากกว่าเข้าไปเที่ยวในแหล่งชุมชน

บริเวณโปงลี้บางกลอยเป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตชุมชนในท้องถิ่นที่น่าสนใจ เพราะมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป ถ้ามีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นก็น่าจะมีนักท่องเที่ยวสนใจไปเที่ยวมากขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวยังไม่ค่อยได้ไปสัมผัสหรือเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากนัก สิ่งที่เกิดรายได้เป็นอย่างดีชัดเจนจากการท่องเที่ยว คือ ร้านอาหารและที่พัก แต่ก็เป็รายได้จากการท่องเที่ยวที่ตกอยู่กับคนบางกลุ่มเท่านั้น รายได้เหล่านั้นยังไม่กระจายไปสู่ชุมชนโดยรอบ ถ้าอุทยานฯ นำผลผลิตจากการเกษตรและประมงรวมถึงผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปแล้วมาจำหน่ายในเขตอุทยานฯ ก็จะเป็นการช่วยส่งเสริมรายได้และช่องทางการจัดจำหน่ายให้กับชุมชน

ประเด็นคุณค่าการจัดการด้านการท่องเที่ยวและสาธารณูปโภคการท่องเที่ยว

สาธารณูปโภคการท่องเที่ยวด้านที่พักของอุทยานฯ มีคุณภาพใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติอื่นและมีที่พักของเอกชนอยู่ด้านนอกด้วย แต่อาจไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลซึ่งเป็นกลไกในการจำกัดไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากเกินไป แต่ควรปรับปรุงคุณภาพของห้องน้ำและน้ำใช้ให้เพียงพอต่อความต้องการด้วย ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยวถือว่าอยู่ในระดับดีเพราะมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ตามจุดต่าง ๆ

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยม ได้แก่ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนก ชมทะเลหมอก ชมทัศนียภาพ และล่องเรือในเขื่อนแก่งกระจาน อุทยานฯ มีการจัดการเรื่องความสะอาดได้ค่อนข้างดี และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็ให้ความร่วมมือในการทิ้งขยะในถุงดำที่เจ้าหน้าที่แจกให้

ประเด็นข้อเสนอแนะต่อการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

อุทยานฯ ควรคงความเป็นธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด ไม่ควรสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมที่ธรรมชาติสร้างขึ้น และจะไม่เกิดความยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยว การมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากก็อาจเป็นการทำลายธรรมชาติมากขึ้นเช่นกัน นักท่องเที่ยวที่จัดทำกิจกรรมอนุรักษ์ต่าง ๆ เมื่อกลับออกไปแล้วควรบอกต่อถึงความสำคัญของป่า วิธีการอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับทุก

คน สำหรับสถาบันการศึกษาที่ควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนนักศึกษาได้เข้ามาสัมผัสและได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า เพื่อปลูกฝังค่านิยมในการรักและปกป้องผืนป่าให้กับเยาวชนโดยการลงมือปฏิบัติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคชุมชน และนักท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลดังนี้

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรในแนวเขตป่าให้ยั่งยืนและชัดเจน เพื่อให้ผืนป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่เช่นเดิมรวมถึงระบบนิเวศทั้งระบบด้วย ส่วนการให้บริการด้านการท่องเที่ยวถือเป็นวัตถุประสงค์ในลำดับรองลงมา อย่างไรก็ตามการดำเนินงานทั้ง 2 ประการนี้ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เพราะถ้าอุทยานฯ ให้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ไม่มีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่งดงาม ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวทำ อุทยานฯ ก็อาจไม่มีสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวได้ ส่งผลต่อสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยรอบอุทยานฯ ที่การท่องเที่ยวก่อให้เกิดอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Holden (2001) ที่กล่าวว่า การที่ชุมชนมีรายได้ที่เพียงพอจากการประกอบอาชีพจะส่งผลต่อการลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากชุมชน เช่น ลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ลดปัญหาการล่าสัตว์ป่า และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับสัตว์ป่า ชุมชนกับภาครัฐ ชุมชนกับนายทุน และปัญหาระหว่างชุมชนด้วยกัน แม้ว่าอุทยานฯ จะไม่มีการท่องเที่ยวแต่คนในชุมชนก็ยังต้องดำเนินชีวิตโดยอาศัยพึ่งพิงป่า ทั้งด้านอากาศสภาพอากาศที่บริสุทธิ์ ลดปัญหาภาวะโลกร้อน การเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเพื่อการยังชีพ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการที่อุทยานฯ จะพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการสู่การเป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคตนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐอื่นในพื้นที่ ภาคเอกชน และชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งสอดคล้องกับหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ว่าพื้นที่นั้นจะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2552)

สำหรับขีดความสามารถในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้ดำเนินงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในผืนป่าแก่งกระจาน อย่างไรก็ตามยังมีการบริหารงานในบางประเด็นที่ทางอุทยานฯ ยังต้องพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมมากขึ้น ได้แก่ การจัดการด้านสาธารณูปโภคทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องสุขา สำหรับบริการนักท่องเที่ยวที่ยังไม่เพียงพอและต้องดูแลเรื่องความสะอาดให้มากขึ้น ในขณะที่การอำนวยความสะดวกด้านอื่นได้ดำเนินการให้มีความสอดคล้องกับสภาพของแหล่งท่องเที่ยวและไม่รบกวนความเป็นธรรมชาติมากเกินไป เช่น มีลานกางเต็นท์แทนการสร้างบ้านพักในอุทยานฯ

เพิ่ม ถนนในการเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวพะเนินทุ่ง หรือภายในน้ำตกป่าละอู ยังคงสภาพเดิม ปราศจากการลาดยาง เป็นต้น เจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ ต้องได้รับการฝึกอบรมในการลาดตระเวน การให้บริการและการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนในเรื่องของการสร้างเครือข่ายกับชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าต่างๆ นอกจากจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริงแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนโดยรอบด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ ประสาททอง (2551) ที่ศึกษาเรื่องการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่มีประสิทธิภาพ ไว้ดังนี้ ควรจัดระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้องชัดเจน กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ จึงจะถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์และสอดคล้องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีการใช้การสื่อสารในการบริหารจัดการและสื่อความหมายไปยังกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการจัดประชุมบุคลากรทุกเดือน การประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปลูกป่าไปยังชุมชน การบรรยายความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ต่าง ๆ รวมถึงแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบถึงวิธีการปฏิบัติตนในการท่องเที่ยว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ตามอุทยานฯ ควรมีการสื่อสารข้อมูลไปยังกลุ่มผู้เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เช่น สื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยป้ายโฆษณา โดยใช้ข้อความเพื่อรณรงค์ไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ให้ล่าสัตว์ สื่อสารมาตรการด้านกฎหมายสำหรับผู้กระทำผิด เช่น การตัดไม้ การล่าสัตว์ ผ่านทางสื่อต่าง ๆ และตัวบุคคล จัดทำเป็นหลักสูตรอบรมให้ความรู้หรือหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น สื่อสารด้วยเทคโนโลยีข้อมูลสารสนเทศทั้งภายในองค์กรไปยังบุคลากร และการสื่อสารภายนอกไปยังนักท่องเที่ยว ชุมชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้เสนอไว้ว่า ควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ เป็นสื่อกลางทางการศึกษาและการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม มีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วย โดยให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ นั้น ๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเป็นแกนนำหลักในการบริหารจัดการอุทยานฯ ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ สามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง ได้ดังนี้

1. ด้านการสร้างเครือข่ายกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ในการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดย

1.1 เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

1.2 การมีส่วนร่วมกับนักท่องเที่ยวโดยยึดหลักการเรียนรู้จากการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่

1.3 การมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษา โดยจัดโครงการท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ (Volunteer tourism) คู่ขนานกับการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยรอบอุทยานฯ เพื่อสร้างความเข้าใจ และลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น โดยเชิญผู้นำหรือตัวแทนจากชุมชนและผู้ประกอบการในพื้นที่ใกล้เคียงอุทยานฯ เข้าร่วมเป็นกรรมการดำเนินงานด้วย และเชิญผู้รู้หรือปราชญ์ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามา ร่วมให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว/หน่วยงานที่มาทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยลด ปัญหาจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในการให้บริการ

2. ด้านการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดย

2.1 พัฒนาสาธารณูปโภคในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยปรับปรุงบริการด้าน ห้องน้ำและน้ำใช้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวให้เพียงพอและรักษาความสะอาด ถนนที่เข้าไปยังเขา พะเนินทุ่งหรือน้ำตกควรคงสภาพความเป็นธรรมชาติไว้สำหรับสัตว์ป่าและป่า

2.2 การจัดสวัสดิการและค่าตอบแทนให้กับเจ้าหน้าที่ที่ออกลาดตระเวนในป่า และสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมของบุคลากร

2.3 การบริหารจัดการข้อมูล ควรมีการสื่อสารข้อมูลไปยังกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เช่น สื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยป้ายโฆษณา โดยใช้ข้อความเพื่อรณรงค์ไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ให้ล่าสัตว์ สื่อสารมาตรการด้านกฎหมายสำหรับผู้กระทำผิด เช่น การตัดไม้ การล่าสัตว์ ผ่านทางสื่อต่าง ๆ และตัวบุคคล จัดทำเป็นหลักสูตรอบรมให้ความรู้หรือหลักสูตรการศึกษา ท้องถิ่น สื่อสารด้วยเทคโนโลยีข้อมูลสารสนเทศทั้งภายในองค์กรไปยังบุคลากร และการสื่อสาร ภายนอกไปยังนักท่องเที่ยว ชุมชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น

2.4 การแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่า โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่า ป้องกันการลักลอบตัดไม้ ควบคุมไฟป่าและหมอกควัน ป้องกันการลักลอบล่าและค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย แก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างสัตว์ป่า (ช้าง) ออกมาทำลายพืชไร่ของชาวบ้าน

2.5 การอนุรักษ์สัตว์ป่า โดยการหาแนวทางแก้ปัญหาสัตว์ป่าที่ถูกล่า เช่น ช้าง ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าหายากให้มีศักยภาพ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับสัตว์ป่า จัดตั้งหน่วยช่วยเหลือสัตว์ป่าและดูแลสุขภาพสัตว์ป่า ใหม่ เป็นต้น

2.6 การวิจัยด้านพืชและสัตว์ป่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ และปกป้อง/อนุรักษ์ เช่น โครงการวิจัยผีเสื้อ พันธุ์นก สมุนไพร เป็นต้น

2.7 การพัฒนาอุทยานสู่ความเป็นสากลระดับโลก ดังนี้

2.7.1 การพัฒนานักท่องเที่ยวเชิงนิเวศสร้างสรรค์ (Creative eco-tourists) โดยยึดหลักว่าให้นักท่องเที่ยวชมคุณค่าจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คุณค่าจากความประทับใจในความหลากหลายทางชีวภาพ

2.7.2 การพัฒนาชุมชนเชิงนิเวศสร้างสรรค์ (Creative eco-community) โดยสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีส่วนร่วมในการพัฒนาตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยึดมั่นและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและประเพณีชุมชน

2.7.3 การพัฒนาการบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative eco-tourists management) โดยพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ การเป็นเจ้าภาพ/ร่วมในการจัดประชุมภาคีสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เป็นต้น

3. ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดย

3.1 จัดการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของผู้คน ศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และมีกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน

3.2 สร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/เชิงนิเวศ (Creative eco-tourism) โดยพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใช้ทุนธรรมชาติอย่างประหยัดให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และให้ประโยชน์ต่อสังคม

4. ด้านการพัฒนาสู่การเป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

4.1 ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ให้ใช้ดัชนีชี้วัดความยั่งยืนในด้านต่าง ๆ เช่น จำนวนสถาบันการศึกษา จำนวนโครงการ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมบริจาคทรัพย์และแรงงานเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ภาครัฐอื่นที่เกี่ยวข้อง จำนวนอาสาสมัครจากชุมชน จำนวนนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร/บำเพ็ญประโยชน์ ชุมชนที่ร่วมในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม/บำเพ็ญประโยชน์ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และผู้มีจิตศรัทธา บริจาคแรงงานและแรงทรัพย์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

4.1.1 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง ในการร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องทุกปี

4.1.2 การประสานกำลังเจ้าหน้าที่ในการลาดตระเวนตรวจตราพื้นที่จากหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงอาสาสมัครจากชุมชนที่ผ่านการอบรมเบื้องต้นเพื่อช่วยแจ้งเบาะแสของผู้บุกรุกเข้าไปในพื้นที่ป่า

4.1.3 จัดทำป้ายรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4.2 ความยั่งยืนด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ให้ใช้ดัชนีชี้วัด ได้แก่ จำนวนประชากรในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม จำนวนโครงการ/โปรแกรมที่จัดขึ้น จำนวนความมั่งคั่ง/คุณภาพชีวิต/ความกินดีอยู่ดีของชุมชนที่ดีขึ้น ความหลากหลายของการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น คุณค่าในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม ปัญหาการความยากจนลดลงมีการกระจายรายได้มากขึ้น ความคิดเห็น/จิตสำนึก/พฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม ความกินดีอยู่ดีของชุมชนที่ดีขึ้นจากทัศนคติ การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในเรื่องทัศนคติ ความคิดเห็น จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม/เสียสละอุทิศร่างกายเพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม มีคุณภาพชีวิต ให้การสนับสนุนและจำนวนชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพระราชดำริมีมากขึ้น เป็นต้น โดยมีการบริหารจัดการดังนี้

4.2.1 การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการ เช่น การจัดโครงการส่งเสริมมรดกด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวเขา

4.2.2 โปรแกรมส่งเสริมมรดกด้านวัฒนธรรมอันติงามของท้องถิ่น การวิจัยและวางแผนพัฒนาวัฒนธรรม โครงการบูรณาการมรดกทางวัฒนธรรม

4.2.3 การพัฒนาให้เกิดความมั่งคั่งด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น (Cultural richness) โดยยอมรับและยกระดับการสืบทอดทางวัฒนธรรม/ประเพณีของชุมชนเจ้าบ้าน

4.2.4 เสริมสร้างคุณค่าด้านสังคม (Social equity) โดยให้เกิดการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจที่ยุติธรรม และให้ประโยชน์ต่อสังคมจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

4.2.5 ความกินดีอยู่ดีของชุมชน (Community wellbeing) โดยรักษาและเสริมสร้างจุดแข็งด้านคุณภาพชีวิตในชุมชนท้องถิ่น

4.2.6 ร่วมมือและให้การสนับสนุนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนบ้านบางกลอย-บ้านโป่งลึกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.3 ประเด็นความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ให้ใช้ดัชนีชี้วัด ได้แก่ จำนวนชุมชนที่ร่วมในโครงการพระราชดำริที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง รายได้อันเกิดเศรษฐกิจมีมากขึ้น การร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น จำนวนอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน จำนวนพืชผลการเกษตร/เกษตรแปรรูป จำนวนชุมชนที่ร่วมมือกับโครงการในพระราชดำริ โครงการของอุทยานฯ และโครงการอื่น ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

4.3.1 ส่งเสริมให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานฯ โดยพยายามสร้างดัชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เกิดรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยว โดยหน่วยงานภาครัฐต้องให้ความช่วยเหลือด้านการตลาดอย่างจริงจัง จัดหาแหล่งจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว

4.3.2 ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ โดยร่วมมือกับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจที่พักให้นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของแพ็คเกจการท่องเที่ยว

4.3.3 ออบต. ร่วมกับผู้นำชุมชนในการดำเนินการสำรวจความต้องการจากชุมชนในการฝึกอบรมความรู้ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว เช่น การให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การพัฒนาพื้นที่ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

5. ด้านแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดย

5.1 จัดโปรแกรมการเรียนรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่สำคัญ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นมาร่วมเป็นวิทยากรเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักชนิดและประโยชน์ของสมุนไพรที่พบในผืนป่า

5.2 การท่องเที่ยวแบบแพ็คเก็จทัวร์คู่ขนานกับการประชุมสัมมนา การศึกษาในเรื่องการเกษตร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพ การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การเพาะเห็ด เป็นต้น

5.3 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ชอบการท่องเที่ยวแบบสนุกสนาน ตื่นเต้น ท้าทาย ควบคู่ไปกับการได้สัมผัสความงดงามของธรรมชาติ

5.4 การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้เกี่ยวกับสถานที่ไปเยือนตั้งแต่ระบบนิเวศไปจนถึงชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์

6. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

6.1 ควรจะมีการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดประชุม/สัมมนาเชิงปฏิบัติการประมาณเดือนละครั้งระหว่างผู้บริหารพนักงานของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อุทยานฯ อื่น ๆ โครงการตามแนวพระราชดำริที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ในส่วนท้องถิ่นเทศบาลองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ภาครัฐกิจท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ ในการพัฒนาให้เป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืน การสร้างคุณค่าตราแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน การจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทัศนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

6.2 ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารให้สอดคล้องกับช่วงปิด-เปิดของอุทยานฯ เช่น ช่วงปิดอุทยานฯ (เขาพระเนินท่ง) การท่องเที่ยวและพักอาศัยตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม-31 ตุลาคม ของทุกปี (อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2546) ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่แล้ว เพราะการที่นักท่องเที่ยวขึ้นลงเขาซึ่งมีความลาดชันมากในช่วงฤดูฝนจะเป็นอันตรายกับนักท่องเที่ยวมาก อีกทั้งจะเป็นการฟื้นฟูอุทยานฯ ปรับปรุงสภาพแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามในบางส่วนของอุทยานยังเปิดให้บริการอยู่ นักท่องเที่ยวอาจจะเลือกท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น เช่น อ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน น้ำตกป่าละอู เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำการวิจัยครั้งต่อไปนั้นคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นการวิจัยต่อไปนี้

1. พฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัครของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. ศักยภาพของการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย